

ונראה שלפי המסקנא שמחשבת אכילת טמאים למחר – פיגול, הוא הדין אם חשב בפירוש שלא לזרוק הדם אלא לאכול הבשר לאחר זמנו ללא זריקה – הרי זה פיגול, כיון שמחשבת הינוח שלא לזרוק הדם – אינה פועלת שום פסול, הלכך אין כאן עירוב מחשבות ויש כאן מחשבת חוץ לזמנו, וכמבואר בדברי רבא שאכילת טמאים ואכילה קודם זריקה – שוים (חזון איש לקוטים א, י).

וכל זה אמור במחשבת אכילה [או הקטרה, כמש"כ הרמב"ם עפ"י התוספתא], מפני שאין אכילת טמאים פוסלת הקרבן. אבל במחשבת זריקה; אם חישב לזרוק זריקה שלא כדין חוץ לזמנו כגון שיזרוק טמא למחר, או אפילו חשב על זריקה שאינה פוסלת אך אינה מתרת הבשר באכילה, כגון שלא במקומו למ"ד 'כמקומו דמי' – אין כאן מחשבת פיגול לענין כרת, הגם שמחשבתו לעשות זריקה פסולה אינה פוסלת כלל ואין כאן עירוב מחשבות, מ"מ אין זו זריקה שנתפסת עליה מחשבת פיגול – כמבואר בגמרא לעיל כו.

*

וכי תזבחן זבח שלמים לה' לרצונכם תזבחהו. ביום זבחכם יאכל וממחרת והנותר עד יום השלישי באש ישרף. ואם האכל יאכל ביום השלישי פגול הוא לא ירצה

ענין שלמים מורה שהאדם רשאי ליהנות מעולם הזה אם הוא עובד להשי"ת בכח הנאה זו, ולכך מזהיר בשלמים לרצונכם תזבחהו שיהא ברור לאדם שיש לו רצון אמת ולא תהא אכילתו אכילה גסה שאינה מוסיפה כח. ואולם בדברי תורה אינו כן, אלא אפילו אין לו חשק ורצון צריך לכוף עצמו לקיים מצות עסק התורה ולא ימתין לחשק ורצון [ועל זה נאמר (בקהלת יא) שומר רוח – לא יזרע, ורואה בעבים – לא יקצור אלא יעסוק בתורה אפילו אין 'רוח' ויזכה לאכול פירות ולקצור שכר אפילו רואה עבים סתר לו].

ביום זבחכם – רמז שטוב לו בעולם הזה כשהוא עושה מצוות ה'. וממחרת – לעתיד שיקבל שכר עליו. וביום השלישי פגול הוא – רמז ליום שעתיד הקב"ה לתת מאוצר חנם כמו שכתוב 'זחנותי את אשר אחון' ושם כל ישראל שוים ואין עבודת האדם בעולם הזה מגעת לשם, וכל האומר שעבודתו מגעת עד ל'יום השלישי' – פיגול הוא לא ירצה, אפילו זה שאפשר היה להיות רצוי, הפסיד (עפ"י בית יעקב קדושים).

דף לז

'התם חד קרא כוליה לגופיה...' – אבל בקרנות אין אומרים 'חד קרא לגופיה' אלא דורשים כל ה'קרנות' למנין – כי שם המנין הוא ענין אחד עם משמעות הכתוב עצמו, שבא לומר ליתן על הקרנות הלכך דורשים כל ה'קרנות' שבכתוב ליתן עליהם. משא"כ כאן שבאים לדרוש על מנין הדפנות בסוכה שזהו ענין אחר עם משמעות הכתוב 'בסוכות תשבו...' [שהרי אין דורשים מנין הישיבות בסוכה אלא מנין הדפנות], לכך הוצרך מקרא אחד לגוף מצות הישיבה בסוכה. [וכן בדרשת 'אלהים' (בסנהדרין ג:), הכתוב מדבר על עצם חיוב ההזדקקות לבית דין, ואנו דורשים מנין הדיינים שהוא ענין נוסף – הלכך האחד לא בא לדרשא אלא לגופו, שאין דורשים תחילות] (עפ"י הרמ"ה סנהדרין ד. והתוס' פרשו מעט באופן שונה ולכך הקשו מההיא דסנהדרין).

ובתורא"ש (שם) מובא שרק בפרשה אחת אמור הכלל 'אין דורשים תחילות', משא"כ ב'קרנות' שאנו

דורשים תיבות שבכמה פרשיות, דורשים את כולן [שהרי כל אחת היא 'תחילה' באותה פרשה].

והנשאר בדם ימצה שאין ת"ל בדם, ומה ת"ל בדם – לימד על כל הדמים שטעונין מתן דמים ליסוד' – יש לפרש, מדכתיב והזה מדם החטאת על קיר המזבח, והנשאר בדם ימצה על יסוד המזבח ואין כתיב 'והנשאר בדם החטאת ימצה', כבראש הפסוק – ללמד שאינו מיוחד לחטאת דוקא, אלא כל שאר הדמים גם כן טעונים מתן דמים ליסוד (עפ"י משך חכמה ויקרא ה, ט. עע"ש).

ואכתי להכי הוא דאתא, מיבעי ליה לכדתניא מנין לניתנין בוריקה שנתנן בשפיכה יצא, תלמוד לומר ודם זבחיך ישפך... – ואם תאמר, הלא ממילא נשמע שאם נתן במתנה אחת – כיפר, כשם שמועילה שפיכה אחת? – יש לומר, דוקא בשפיכה מפני שאין שייך בה חילוק מתנות, הרי נשלמה העבודה בשפיכה אחת, אבל נתן מתנה אחת בוריקה עדיין לא נשלמה העבודה, לכך צריך לימוד מיוחד שגם מתן אחד בוריקה כיפר.

ונראה להוסיף, שבעצם משמע מן הכתוב ודם זבחיך ישפך שאפשר בשפיכה אף לכתחילה, אך משום קיום דין 'חילוק מתנות' – שתיים שהן ארבע ברוב הזבחים, וארבע מתנות על ארבע קרנות בחטאת], צריך לכתחילה לזרוק, כי הרי בשפיכה אין מתקיים דין זה, שלעולם השפיכה אחת היא, כאמור. ובוה מובנים דברי הרמב"ם (מעשה הקרבנות ה, יז) המורים בפשטות שבכור ומעשר ופסח דינם אף לכתחילה בשפיכה. [ובלחם משנה תמה, הלא פסק כר' יוסי הגלילי בסמוך, ולשיטתו דינם בוריקה ולא בשפיכה. וכתב הלח"מ שאכן כוונת הרמב"ם רק בדיעבד, שהניתנין בוריקה שנתנן בשפיכה – יצא, אבל לכתחילה צריך לזרוק דוקא. ואמנם פשטות הדברים אין מורים כן] – שהרי קרבנות אלו די להם במתנה אחת בלבד, וכיון שכן ממילא השפיכה כמוה כוריקה, כדילפינן מודם זבחיך ישפך (הדושי הגר"ח על הש"ס. וכן בחזו"א זבחים טז, ה 1) נקט בדעת הרמב"ם שלכתחילה בשפיכה).

לפירוש זה נראה שזה שכתב הרמב"ם 'שפיכה' – לאו דוקא, כי גם זריקה כשרה לכתחילה. ובוה מיושב מה שנקט הרמב"ם (הל' בכורות ו, ד) לענין מעשר לשון זריקה, וכפי שהקשה בחזו"א שם.

סבר לה כרבי עקיבא דאמר לא זריקה בכלל שפיכה ולא שפיכה בכלל זריקה, דתנן בריך ברכת הפסח פטר את של זבח, של זבח לא פטר את הפסח – דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: לא זו פוטרת זו ולא זו פוטרת זו – צריך טעם מה ענין ברכת אכילה לעבודת הזריקה, אם שוים הם בעבודה זו אם לאו.

והנה הרמב"ם (חמץ ומצה ח, יז) פסק כר' עקיבא שלא זו פוטרת זו, ומאידך פסק (פסוה"מ ב, ב) שהניתנין בוריקה שנתנן בשפיכה – יצא. והרי מבואר בסוגיא שלר' עקיבא אין זריקה בכלל שפיכה ולא שפיכה בכלל זריקה.

ונראה שסבר הרמב"ם שלפי המסקנא טעמו של ר' עקיבא הוא לפי שאין הפסח והזבח בגדר עיקר וטפל, שיפטרנו בברכה, אלא שתי מצוות הן. וכשם שפרש רש"י על פי הירושלמי בטעמו של ר' ישמעאל, משום עיקר וטפל, כמו כן פרש הרמב"ם בדעת ר' עקיבא, שסובר להחשיבן שתי מצוות ואעפ"י שזריקה בכלל שפיכה. [וכן אמרו בפסחים (פט) בפשיטות, שהניתנים בוריקה שנתנן בשפיכה – יצא ולא חשו לומר שאין הדבר כן לפי ר' עקיבא שהלכה כמותו. גם לא מסתבר שיחלוק רע"ק על ר' אליעזר ור' יהושע רבותיו – לפיכך פרש הרמב"ם שאין טעמו של ר' עקיבא תלוי בשאלת זריקה בכלל שפיכה] (חזו"א זבחים טז, ו. וע"ע חק נתן).

באבי עזרי (חגיגה [קמא] ב,י) כתב לישב שיטת הרמב"ם, שמה שאמרו שברכת הפסח פוטרת את של זבת, זהו רק אם ננקוט שהזבה, שהוא שלמי חגיגה – חובה, אבל אם הוא רשות, אי אפשר לומר שהוא טפל לפסח הלכך אין ברכת הפסח פוטרתו. וכעין הסברא שאמרו כאן, שאם אין שפיכה בכלל וריקה וזריקה בכלל שפיכה, אין ברכה של זה פוטרת את חברו – שכיון שעבודתם חלוקה, אין להחשיב הזבח טפל לפסח. וע"ש בסוף הספר במכתב מאת החזו"א, שכתב שאין נראה לתלות שאלה זו אם הזבח חובה או רשות.

(ע"ב) 'קרנת קרנת קרנות... לטטפת לטטפת לטוטפות' – על ענין אם למקרא ולמסורת, ועל שינויי מלאות וחסרות שבין המסורה למובא בש"ס – ע' במובא ביוסף דעת סנהדרין ד.

'אימא כולהו למצוה? – כפרה בכדי לא אשכחן' – ואם תאמר, לבית שמאי מדוע אין שלש מתנות לעכב, הלא אחת לעכב ידענו מסברא זו דכפרה בכדי לא אשכחן, ועוד שתיים מהכפלת 'קרנות'. ויש לומר שבית שמאי אינם סוברים סברא זו. או סוברים כיון שיש שפיכת דמים ליסוד, אין זו 'כפרה בכדי' (תוס' סנהדרין ד.).

עוד יש לומר שסברא זו קיימת רק כשאין כלל מקראות, אבל כשיש מקראות הבאים ללמד מנינא אזי למדים הכל מהמקראות, שהרי לכך באו כל הכתובים הללו, לבאר כמה לעכב וכמה למצוה למעשה, בסוף דינא (עפ"י הר"ן שם).

'טט בכתפי שתים, פת באפריקי שתים' – יש שכתבו לפרש: המלים הללו בלשונות כתפי ואפריקי, מקורם בלשון הקדש, שכשבלל הקב"ה את הלשונות בדור הפלגה נטמעו מלים מלשון הקודש בשאר לשונות וכן נשתכחו מלים רבות בלשה"ק, ורבי עקיבא הראה מאותן לשונות איך המלה 'טוטפת' במקורה בלשון הקדש, משמעותה שתים שתים (עפ"י של"ה תושבע"פ טו מסכת פסחים שמא; נחל קדומים להחיד"א ואתחנן יד.).

וכיוצא בזה מובא מגורי הא"י שמתוך שנברא העולם בלשון הקדש, נשארו ממנה מלים בודדות בלשונות העמים (ע' בספר חדש האביב שבת קטו:). וכן מצינו כמה דרשות ופירושי מקראות בדרו"ל המבוססים על לשונות העמים (ע' במצוין ביוסף דעת סנהדרין ע:). וראה בספר מגדים חדשים שבת לא: שבאר בזה כמה דברים). ובחדושי הר"ן (לסנהדרין פז) מובא שודאי ד' טוטפות הלכה למשה מסיני היא, אלא שחכמים עשו רמז מ'טט' 'פת'.

דף לח

'אימא וכפר אע"פ שלא נתן אלא שלש למעלה ואחת למטה' – ואפילו לשמואל שאמר (כו:): 'שלא כמקומו כמקומו דמי' [ואף אם נתן את כולן למטה כיפר] – זהו רק לפי האמת שבמתנה אחת כיפר, הלכך דורשים כיון שהגיע דם על המזבח בכל מקום שהוא – כיפר, אבל לפי מה ששאלו עכשו שכל המתנות יעכבו, אכן אין לדרוש 'כיון שהגיע דם על המזבח כיפר' כיון שכולן מעכבות, ואם כן גם מקומם מעכב [וזה תואם עם ההנחה שמודה שמואל בפנימיים שנתנן בחוץ – לא כיפר. שהרי בפנימיים כל המתנות מעכבות] (עפ"י חזו"א יב,ב. ואולם ע"ש בס"ז סק"ב שחזר בו [עפ"י ד הרמב"ם] מן ההנחה הנ"ל, שגם פנימיים שנתנם בחוץ – כיפר).

דמי' – אמרו (לעיל כז) שפסול רק לר' יהודה הפוסל במחשבת הינוח, אבל לדעת חכמים – כשר, שדבר אחר גרם לו להיאסר באכילה ולא מחשבת הפיגול.
כן נראית דעת הראב"ד להלכה (פסוה"מ טז, ו ע"ש בכס"מ).

ד. חשב שיאכלו או יקריבוהו טמאים; חשב לערב דמו בדם פסולים; לאכול הפסח נא או לשבור בו עצם – כשר. ואפילו לר' יהודה העושה מחשבה כמעשה, אין כאן מחשבת פסול לקרבן [ורבי יהודה לשיטתו שדם בדם לא בטל], או מחשבה בדבר התלוי בו ולא באחרים.

ה. חשב שיאכלוהו טמאים חוץ לזמנו; לדברי רבינא בר סלא הרי זו מחשבת פיגול והאוכלו בכרת. רבא אמר להוכיח כדבריו, ודחו הוכחתו.
ופסק הרמב"ם (יה, ט) שחייב. והוא הדין במחשב שיקטירו טמאים אימוריו חוץ לזמנו.

ו. חשב להכניס דמו להיכל; לחכמים כשר. ולרבי יהודה, מבואר בגמרא שתלוי הדבר במחלוקת תנאים בדעתו האם דם נפסל בכניסתו להיכל [גם אם לא נזרק על המזבח הפנימי], כי אז פוסל במחשבה זו (וגם עובר באזהרת לא תזבח... כל דבר רע. ערש"י ותוס'), אם לאו.
ומכל מקום אין חיוב 'כרת' לאוכלו.

נת. א. מה דינו של השוחט חטאת בדרום העזרה?

ב. מה דינו של טמא האוכל בשר הפסח שנזרק דמו ולא נצלה, או לחמי תודה שלא הורמו?

ג. מה דינו של האוכל אימורי קדשים קלים בטומאה?

א. השוחט את החטאת בדרום העזרה; מבואר בגמרא שנחלקו שני תנאים אליבא דר' יהודה האם עובר באזהרת לא תזבח... כל דבר רע ולוקה, או פטור (על דבר רע אתה מחייבו ולא אתה מחייבו על חטאת שנשחטה בדרום).

ב. רב חסדא בשם רב דימי בר חנינא אמר: בשר פסח שלא הוצלה ולחמי תודה שלא הורמו – חייבים עליהם כרת משום אכילת קדשים בטומאה, הגם שאינם ראויים כמות שהם לאכילה. רבא אמר להוכיח כדבריו, ודחו ההוכחה.
הרמב"ם פסק שחייבים (פסוה"מ יה, יט).

ג. האוכל אימורי קדשים קלים בטומאה – חייב כרת כאכילת בשר בטומאה (אשר לה) – לרבות אימורי קק"ל לטומאה. [בטומאת הגוף – דינו בכרת. ובטומאת בשר – בלאו פסחים כד:].

פרק רביעי; דף לז

נט. א. אלו קרבנות דינם בזריקה (בריחוק) מן הכלי על המזבח, אלו בשפיכה (מקרוב) ואלו במתן אצבע?

ב. הניתנים בזריקה שנתנם בשפיכה, או להפך – מה דינם?

- ג. נתן מתנה אחת בלבד – האם כיפר?
 ד. האם קרבן פסח ומעשר בהמה, אימוריהם נקטרים ע"ג המזבח?
 ה. איזה קרבן ניתן במומו לכהן לאכילה, ואין מקריבים אחר תחתיו?
 ו. מה דינם של תמורת בכור, מעשר ופסח?
 א. באשם, בעולה ובשלמים נאמרה זריקה.
 בקרבן פסח; מחלוקת תנאים אם בשפיכה על היסוד (ר' עקיבא, ר' ישמעאל אליבא דחד תנא) או בזריקה (ר' יוסי הגלילי. ע' פסחים סד:).
 א. מפשטות לשון הרמב"ם נראה שבכור ומעשר ופסח דינם בשפיכה. כן נקטו כמה אחרונים בדעתו. וי"א שכוונתו רק בדיעבד, אבל לכתחילה – בזריקה. וערש"י להלן (נו סע"ב) שמשמע שבכור ודאי בזריקה, כלשון הכתוב בו. ומחלוקת התנאים על הפסח. וסתם מתניתין להלן נוקטת שהפסח והמעשר כבכור, בזריקה.
 ב. למ"ד פסח בשפיכה, אין ברור אם יש בו דין שפיכת שיריים על היסוד, אם לאו. ובתוס' (נא) משמע שיש דין שפיכת שיריים בפסח. ואולם מדברי הרמב"ם אין במשמע כן (ע' בזה בשפת אמת; אגרות משה חו"מ ח"א קח).
 חטאת – מתן דמה באצבע.
 שיירי הדם – בשפיכה על יסוד המזבח.
 ב. הניתנים בזריקה שנתנם בשפיכה – מחלוקת תנאים אם כיפר (כן שנינו בברייתא, וכן דעת רי"ש אליבא דחד תנא) אם לאו (רע"ק; חד תנא בדעת רי"ש).
 יש מי שכתב לחדש שכל שאינו ראוי לזריקה, כגון שנתערב דמו בקרבן שדינו בשפיכה שא"א לזרקו – זריקה מעכבת בו ואינו מכפר בשפיכה (עפ"י שאגת אריה לא. וע' גם אור שמח קרבן פסח ד, א). ויש חולקים (עתוס' פסחים פט. וע"ע שבט הלוי ח"ו קונטרס הקדשים ה).
 הניתן בשפיכה – לא יצא בזריקה, שאין זריקה בכלל 'שפיכה'.
 ג. כל הניתנים על המזבח החיצון שנתנם במתנה אחת – כיפר. ולבית שמאי, בחטאת – שתי מתנות (וכדלהלן). יש להסתפק לדעת בית הלל בחטאת שנתן מתנה אחת שלא על הקרן אלא בעליונו של מזבח – האם כיפר (שפת אמת. וצידד לתלות בשתי הדרשות שבגמרא).
 הניתנים על המזבח הפנימי, אפילו מתנה אחת אם חיסרה – מעכבת.
 ד. קרבן פסח (פסח דורות) ומעשר בהמה, אימוריהם נקטרים על המזבח (אך בכור... ואת חלבם תקטיר... וכן נתרבתה אליית כבש הפסח להקטרה, כדלעיל ט).
 ה. הבכור ניתן במומו לכהן לאכילה ואין מביאים אחר תחתיו (ובשרם יהיה לך; או מריבוי לך יהיה).
 ו. תמורת בכור ומעשר ופסח, הן וולדן וולד חלה קדושה עליהם אבל אינם קרבים (... לא תפדה קדש הם – הם קריבים ולא תמורתם) ואולם תמורת הפסח יש אופנים שקרבה (כמבואר בפסחים צו).